

II. „Ez is tehetséggondozás!” vándorkonferencia,
Szeged, 2015. november 29.

Szülői szerepek a tehetséggondozásban

Révész György
PTE, BTK, Pszichológia Intézet
revesz.gyorgy@pte.hu

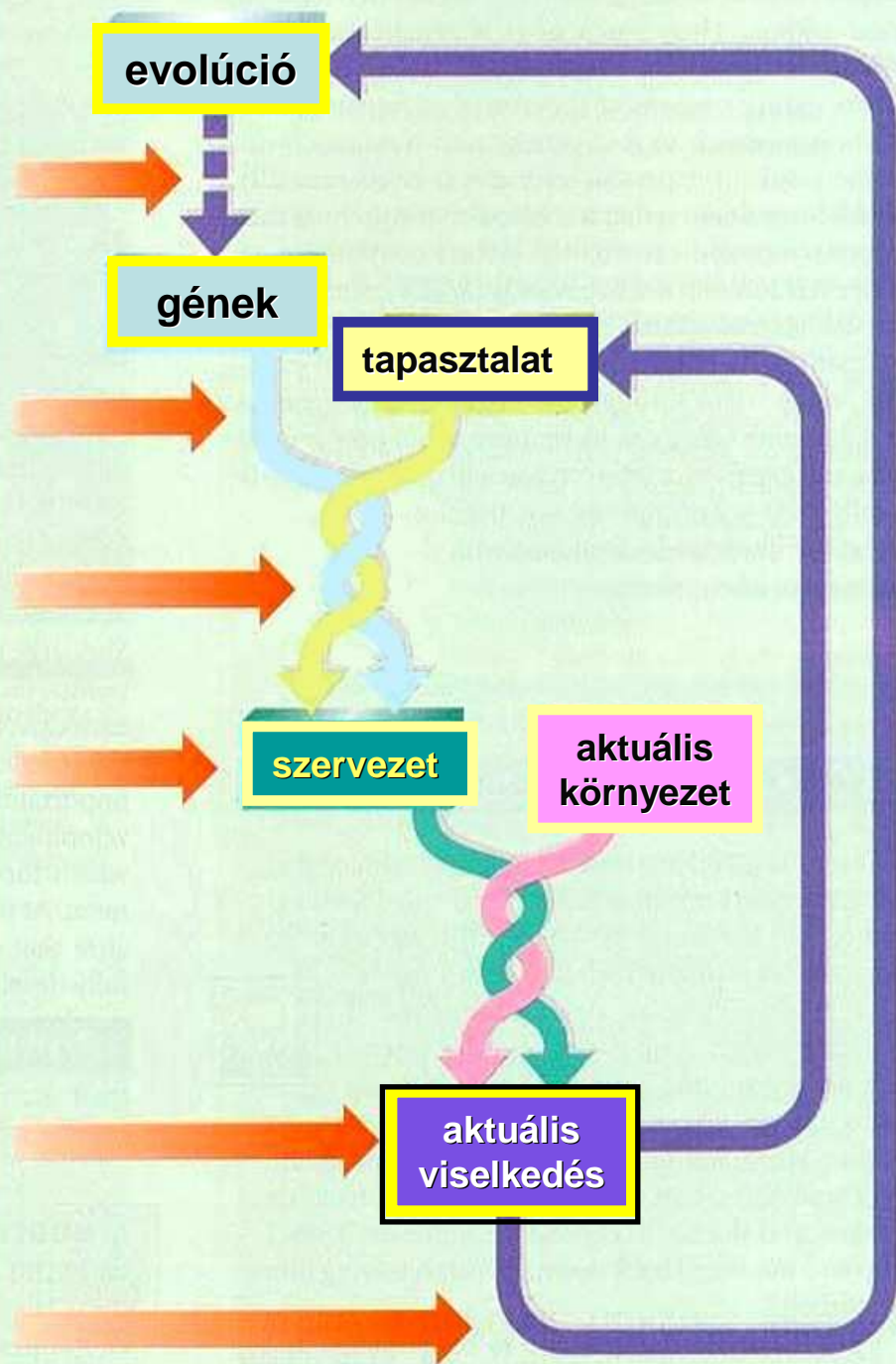

Mottó: „A gyerekek előmenetelének gyökere minden szempontból messze az iskolakezdés előtti időkből ered.” (Freeman 1991, 15.)

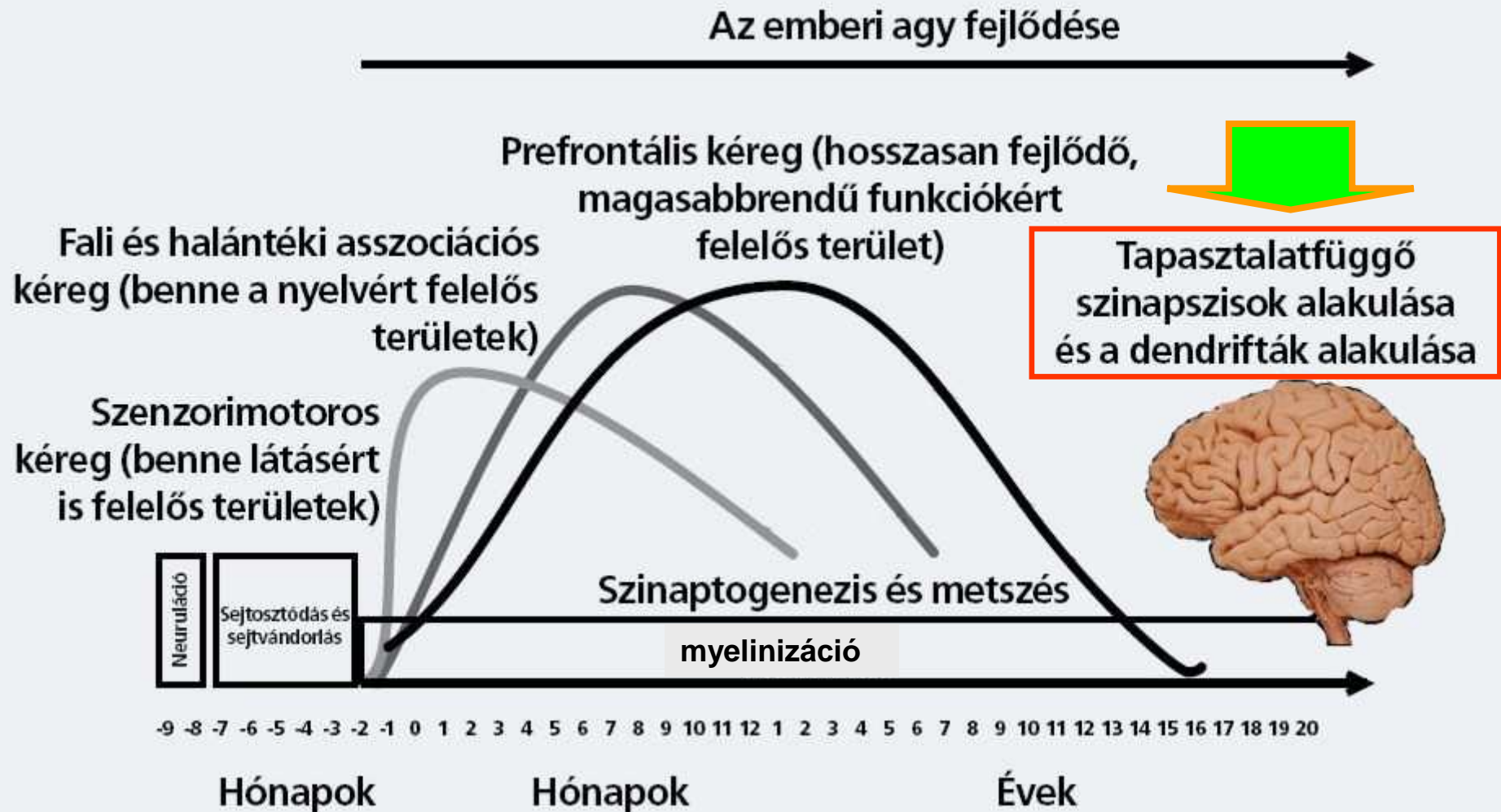

Freeman, J.(1991) Gifted Children Growing up. London: Heinemann

A gén – környezet kölcsönhatás

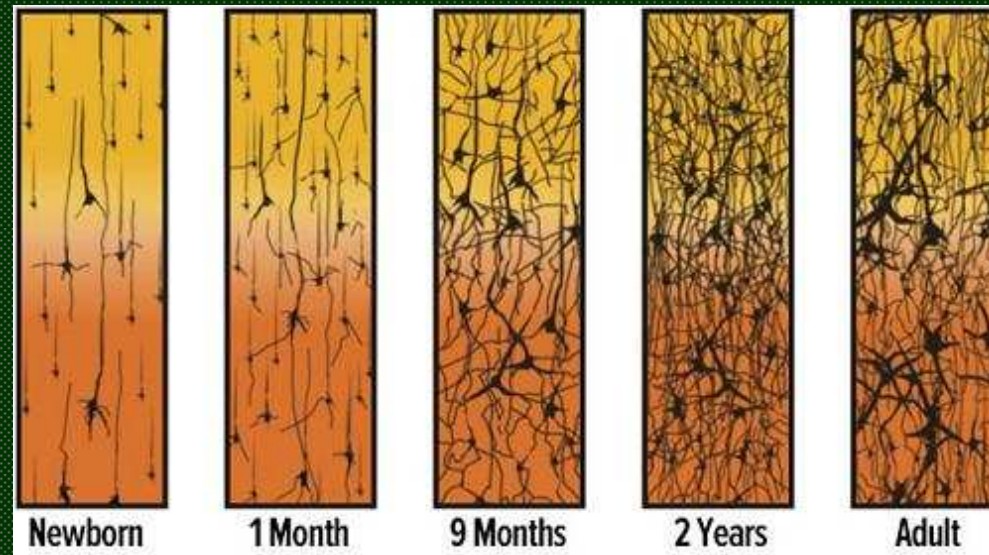
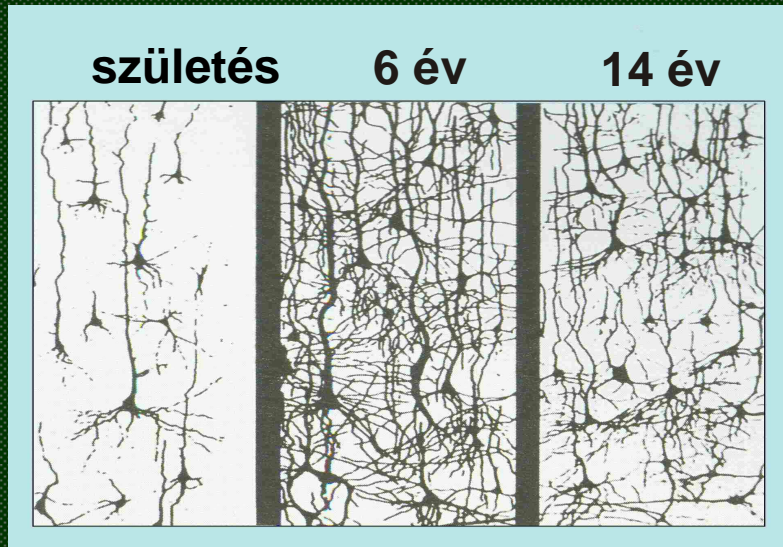

Agyi dendritfák kialakulása: szinaptogenezis és visszametszés

Thompson R.A., & Nelson C.A. (2001). Developmental science and the media: Early brain development. *American Psychologist*, 56:5–15. nyomán Egyed K. 2011, 186.o.

Szinaptikus denzitás

A korai fejlődés szenzitív periódusai

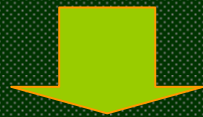

Restak, (1986) "minél összetettebbek a tapasztalatok, gazdagabb a környezet, annál összetettebb az agy "

Döntő jelentőségű az agy növekedése az első 5 évben – ez mutatja a gyerekek „szellemi erejét”:

Knowles (2013): „Az agy 90%-a ötéves korig fejlődik ki, dollárjaink 90 %-át mégis az ötéveseknél nagyobbakra fordítjuk”

Gyermekek fejlesztésében a család és az iskola véges és meghatározott erőforrást használ fel.

Ugyanannyi pedagógiai befektetés a már eleve magasabb fejlettségi szinten lévő gyerekek esetében képes a kiválóságot produkálni.

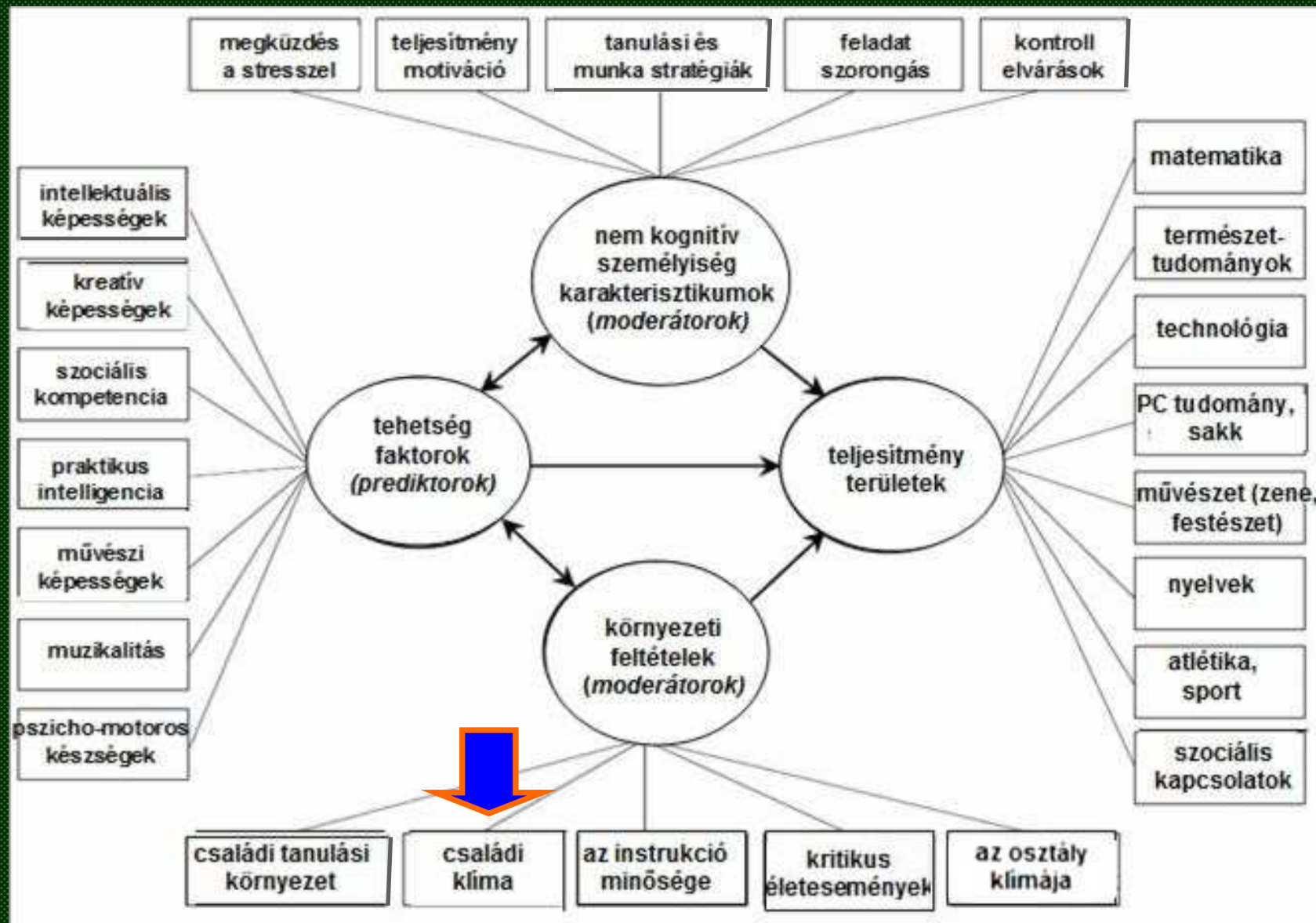
Korai tapasztalatoktól a diplomáig

TABLE 10.1. Correlations between Child Experience and Adaptation across Time and Highest Educational Attainment (23 Years) (N = 126)

Variable	Highest educational attainment
→ Korai gondozási tapasztalatok (6–42 months)	.32***
→ Az otthoni környezet minősége (30 months)	.30***
→ A gyermek kitartása (42 months)	.30***
Child Enthusiasm rating (42 months)	.27**
→ A gyermek alkalmazkodása (42 months)	.29***
Emotional health teacher ranking (grades 1–3, 6)	.46***
Peer competence teacher ranking (grades 1–3, 6)	.42***
TRF Behavior problem (grades 1–3, 6)	-.38***
→ WISCR IQ (grade 3)	.33***
→ A gyermek teljesítményének szülői elvárása (grade 1)	.39***
→ Szülő-gyermek együttműködés 13 years)	.48***
Overall adaptation (19 years)	.61***

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

A München-modell

Heller, K.A., Schofield. N.J. 2008. Identification and Nurturing the Gifted from an International Perspective. In: Pfeiffer, S.I.(Ed.) Handbook of Giftedness in Children. *Psychoeducational Theory, Research, and Best Practices*, p.96.

A „kötődő nevelés” előnyei

A gyerekek

- jobban fejlődnek testileg, érzelmileg, intellektuálisan,
- kevesebbet sírnak,
- jobban bíznak szüleikben és magukban,
- függetlenebbek, felfedezőbbek,
- őszintén érdeklődnek mások iránt,
- képesek intimitásra - emberekhez kötődni,
- megtanulnak adni és kapni,
- könnyebben fegyelmezhetőek,
- ➤ speciális igényű, koraszülött vagy “nehezen kezelhető” gyerekeknél különösen hasznos.

A szülők

- jobban értik a gyerekük jelzéseit,
- hatékonyabban fegyelmeznek,
- követik a gyerek temperamentumát,
- jobban ismerik a gyereküket,
- intuitívan reagálnak,
- érzékenyebbek,
- magabiztosabbak,
- jó megfigyelők lesznek.

Kötődés – társas és kognitív készségek

kötődés
biztonságos

**szülői
gondoskodás**

megbízható válaszkészség
és ráhangolódás; az
esetleges hibák
hatékonyan javíthatók

**társas kapcsolatok
észlelése**

értékesek; a másik
figyelmét érdemes
keresni és meg is lehet
szerezni

**fejlesztési
implikációk**

képes hatékonyan, önállóan
működni és a
kapcsolataiban tanulni

A kötődés és a kognitív készségek közötti kapcsolatot az alábbi mechanizmusok közvetítik:

- a gyermek explorációs viselkedése,
- a szülő instrukciója,
- a gyermek szociális kapcsolatai,
- gyermek feladathelyzetben mutatott viselkedése

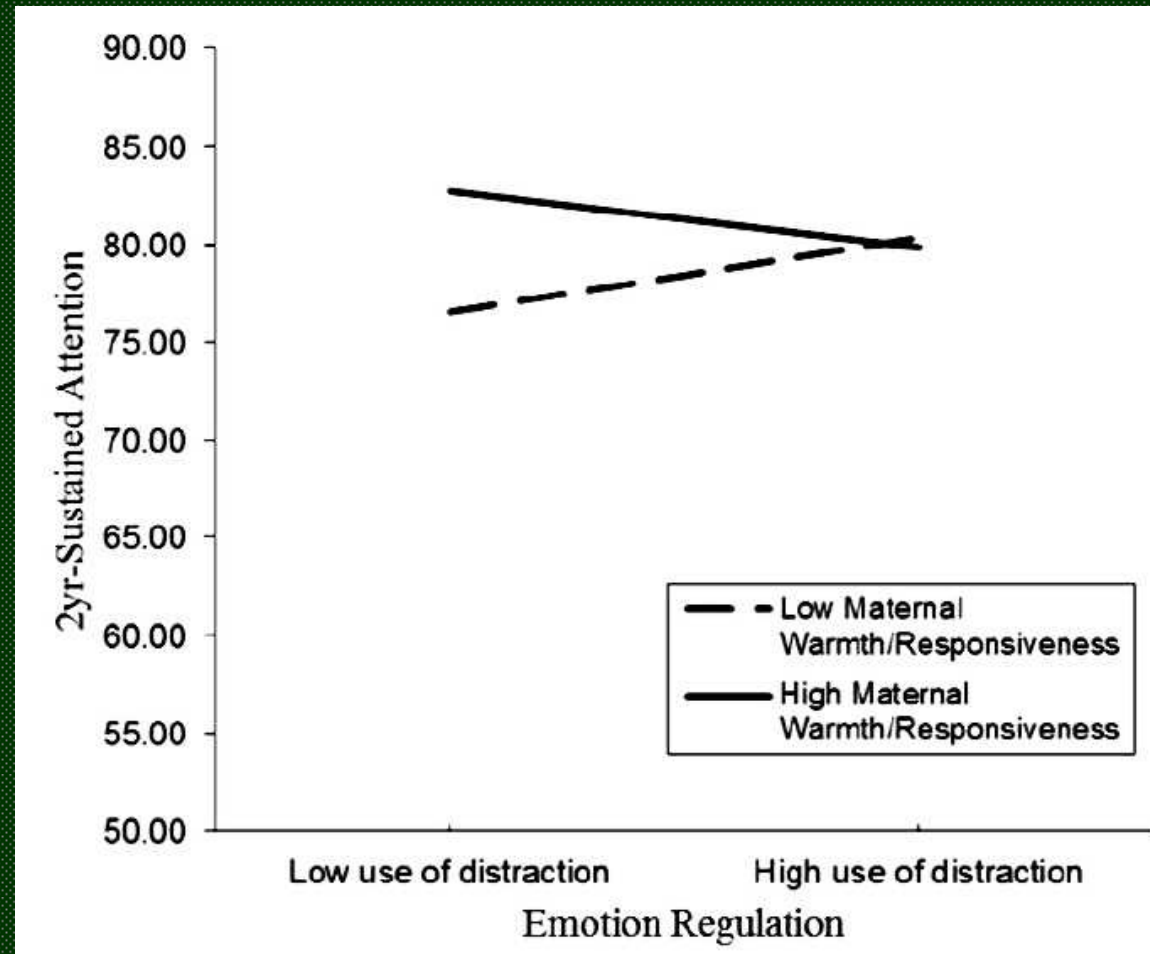
Bizonytalanul kötődő gyerekek kevésbé vizsgálják környezetüket, ehhez alacsonyabb szintű anyai útbaigazítás társul, kevésbé támogató a társas környezet, **szegényesebb a helyzetkezelő készségük**, mint a biztonságosan kötődő gyerekeknek.

Más szóval **a bizonytalan gyerek** - akár egyedül, akár társas helyzetben – **híján van számos, a kognitív fejlődést segítő viselkedésnek.**

Három figyelmi rendszerünk van:

1. a születéskor kezdődő rendszer, a figyelem alap-aspektusát foglalja magába - **éberség, alvási szakaszok, arousal.**
2. a születéstől figyelhető meg, az **orientáció** képessége is. Az első hat hónap alatt nagyon gyorsan fejlődik, ez a feltétele a **szenzoros ingerek szelekciójának.** Jelentősége, hogy a csecsemő a környezetre orientálódik és ezzel "bejáródnak" a szenzoros pályák.
3. a második év vége felé fejlődik ki a **kontrollált figyelem,** a figyelmi ellenőrzés. A tartós figyelem, az egyén azon képessége, hogy fenntartsa összpontosítását egy adott ingerre.

Egy vizsgálat szignifikáns összefüggést kapott a magas anyai melegség/érzékenység és a tartós figyelmi teljesítmény között 2-4.5 év között).

Graziano, P.A., Calkins, S.D., Keane, S.P. 2011. Sustained Attention Development during the Toddlerhood to Preschool Period: Associations with Toddlers' Emotion Regulation Strategies and Maternal Behavior. *Infant Child Development*, 20, 6, 389–408.

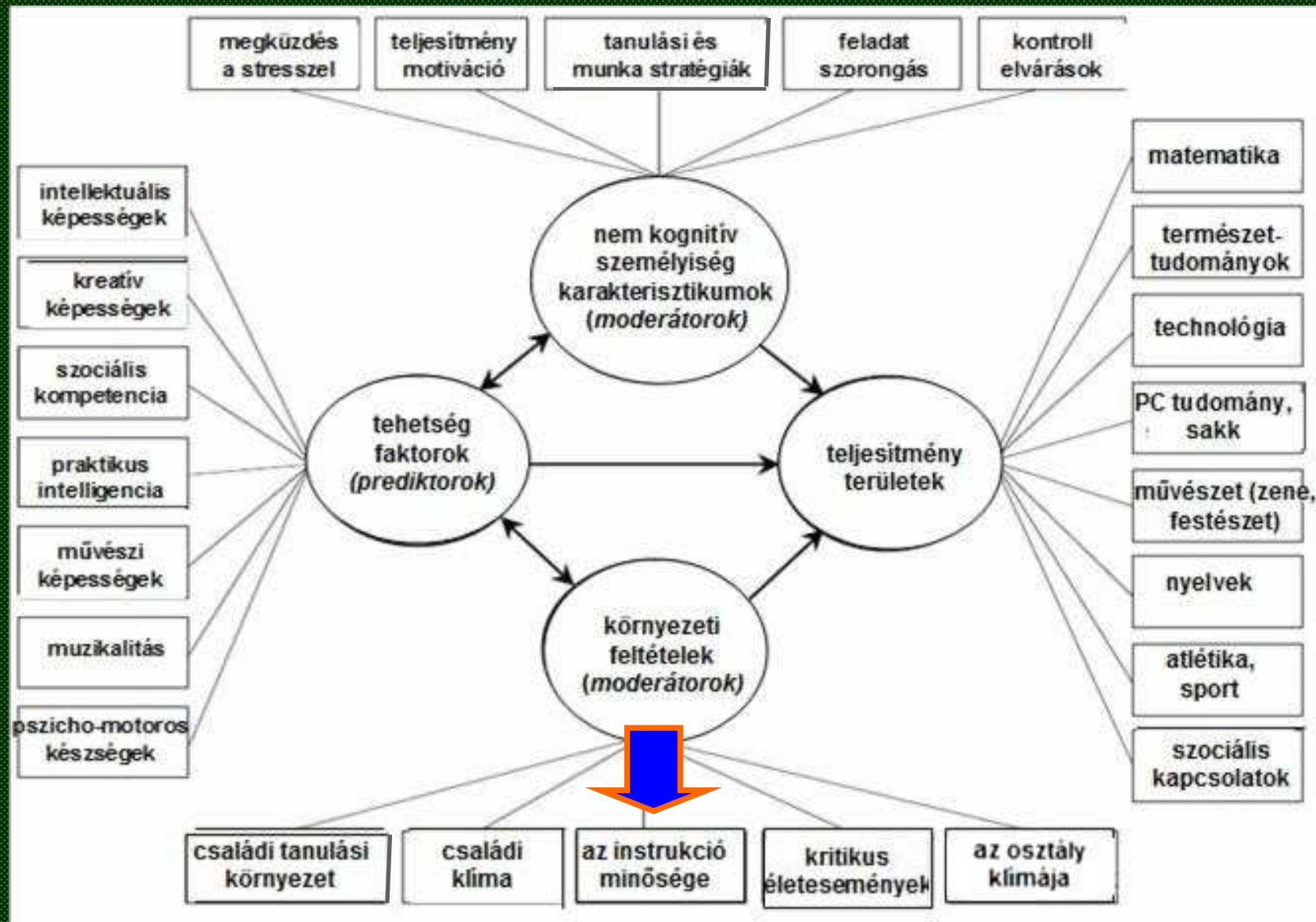
Ambivalens kötődésű gyerekek alacsonyabb szintű kommunikációs készséget mutatnak, tartós figyelmük szegényesebb a strukturált és feszültségekkel telt feladathelyzetekben.

A gondozóhoz fűződő ambivalens kapcsolat akadályozza más személyekhez fűződő vagy tárgyakra irányuló figyelmüket is.

Bizonytalanul kötődő, ambivalens és a dezorganizált kötődésű gyerekek figyelmi teljesítménye általában alacsonyabb szintű.

A München-modell

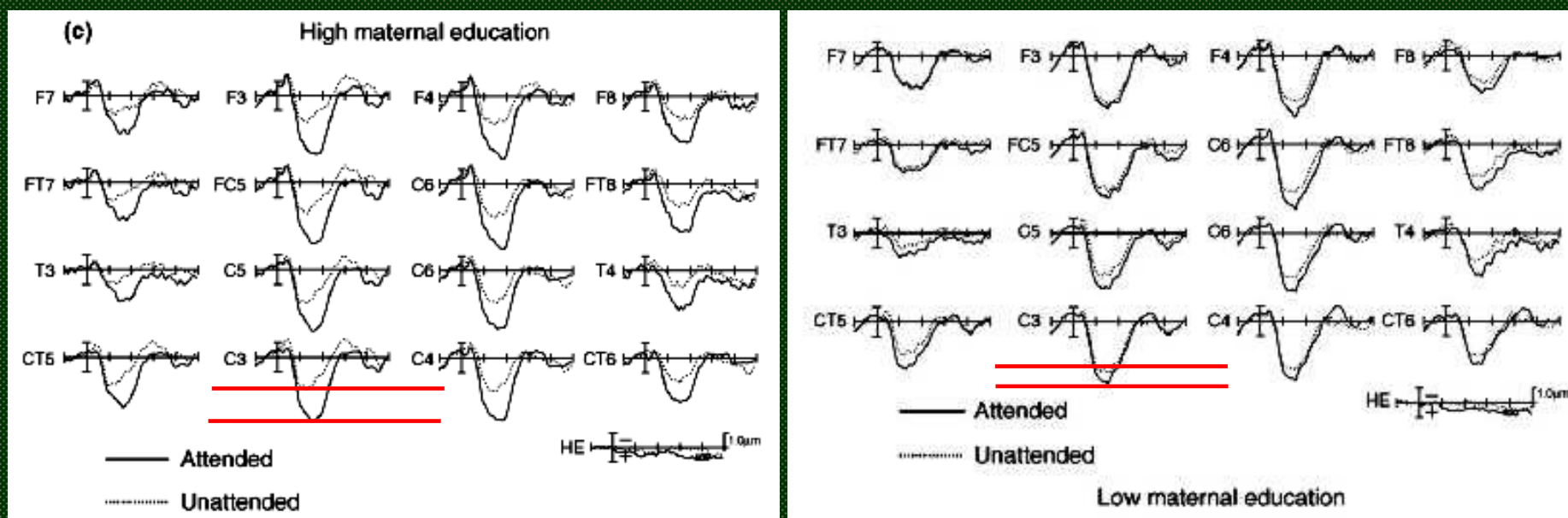
Heller, K.A., Schofield. N.J. 2008. Identification and Nurturing the Gifted from an International Perspective. In: Pfeiffer, S.I.(Ed.) *Handbook of Giftedness in Children. Psychoeducational Theory, Research, and Best Practices*, p.96.

SES és neurokognitív fejlődés

A koragyermekori szociális helyzet (SES) jelentős hatást gyakorol a neurokognitív fejlődésre – **figyelem, memória (késleltetett felidézés), végrehajtó funkciók, nyelvi fejlődés funkcióiban.**

Egy „brain-behavior” vizsgálat gyengén olvasó 6-9 éves gyerekek esetében kimutatta pl. a fonológiai felismerés és a gyenge SES kapcsolatát.

Apai funkciók a gyermeknevelésben (Lamb, 2002):

- 1. apai elkötelezettség** - közvetlen személyes interakció a gyermekkel, mely magában foglalja a gondviselés, játék, kikapcsolódás és tanítás tevékenységeit;
- 2. elérhetőség/hozzáférhetőség** - az apa olyan pozíciója, mely lehetővé teszi a gyermek számára az apával való interakció létrehozását, ha arra szükség lenne;
- 3. felelősségvállalás** a gyermek gondozásáért - tervek kialakítása és cselekvések végrehajtása a gyermek ellátása érdekében.

Az apák bevonódása pozitív hatással van a gyermekek (elsősorban a fiúk) **kognitív** fejlődésére (Papalia et al 1990)

Gyermekek iskolai karrierjét elősegíti az apai jelenlét, a **magasan involválódó apák gyermekei nagyobb mértékű belső kontrollt tulajdonítanak maguknak, magasabb az önbecsülésük.**

A gyermekek és édesapjuk kommunikációja során:

- az apák több „Hol?” és „Mi?” kérdést tesznek fel,
- az apák kezdeményezésére a gyerekek többször szolgálnak magyarázattal,
- többet beszélnek,
- változatosabb szókészletet használnak,
- hosszabban fejezik ki magukat.

Ez bizonyíték lehet arra a hipotézisre, hogy az apák nyelvi hidat képeznek a gyermek és a külvilág között.

Easterbrooks és Goldberg (1984): az apák viselkedése erőteljes hatással van a gyermekek **problémamegoldó képességére** s bár az anyák viselkedése jobban befolyásolja a babák kötődését, az apai bevonódás abban segít, hogy a kötődés biztonságos legyen.

Easterbrooks, M.A., Goldberg, W.A. 1984. Toddler Development in the Family: Impact of father involvement and parenting characteristics, In: *Child Development*, Vol.55, 740-752.o.

Ha az apa fokozottabb mértékben részt vesz a nevelésében, az ilyen apák gyermeke:

- az apa saját végzettségétől függetlenül jobb esélye van a felsőfokú végzettség elérésére;
- kevésbé hajlamos erőszakra, bűnözésre és bármiféle összetűzésre a törvénnyel;
- több pozitív tulajdonsággal rendelkezik: empátia, önbizalom, önkontrol, szociális kompetenciák;
- nagy valószínűséggel aktív és pozitív szerepet fog betölteni majd a saját gyerekei nevelésében.

(...)

Lamb szerint az ilyen családokban mindkét szülő igényei kielégülnek:

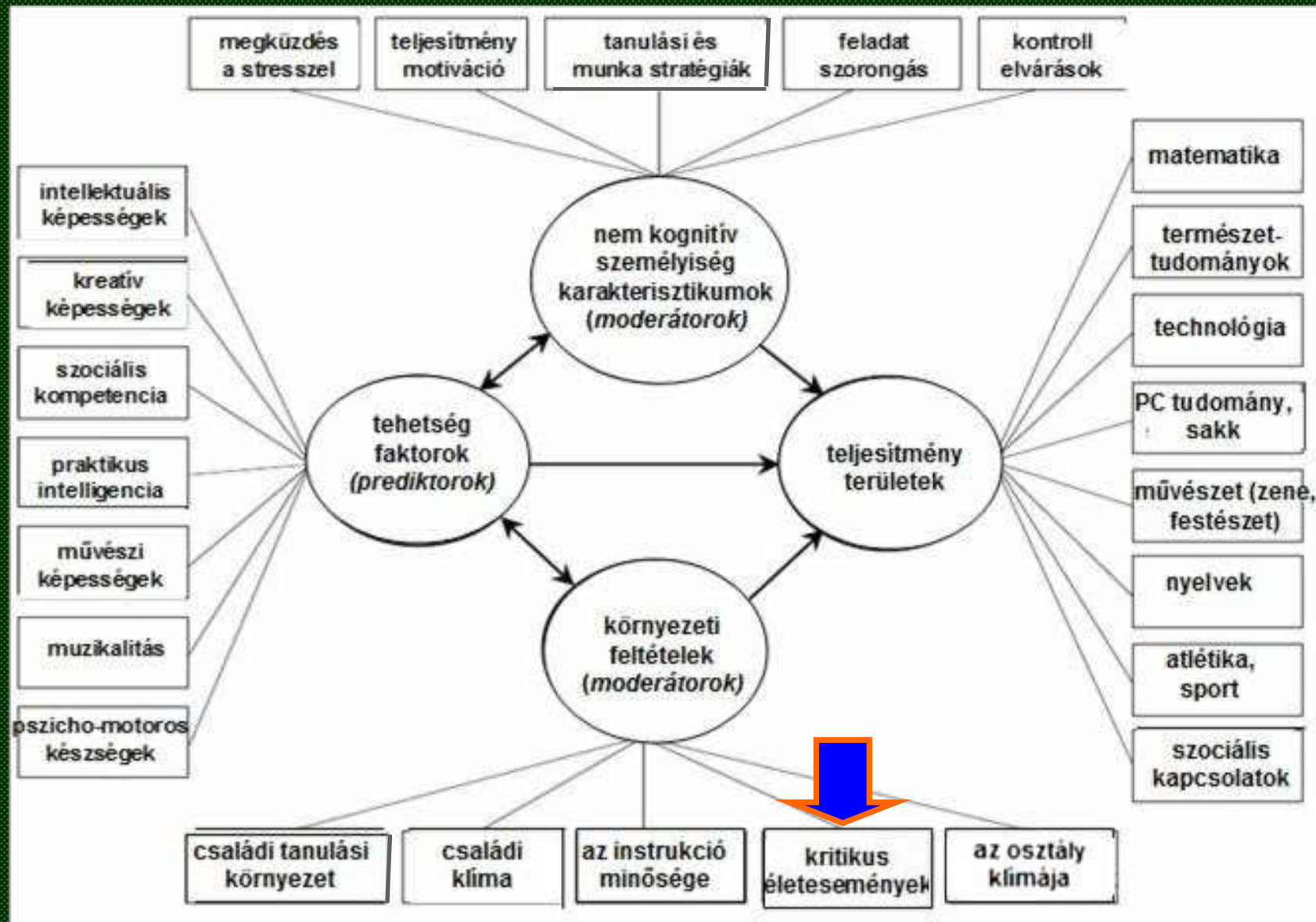
- **az apának a közelség iránti vágya,**
- **az anyának pedig az, hogy karriert csináljon.**

Ezek a kapcsolatok gazdagabbak és mindkét fél pozitívan éli meg mind a házasságot, mind a gyereknevelést.

Lamb, M.E. (2002). Infant-father attachments and their impact on child development. In: Tamis-LeMonda, C.S., Cabrera, N. (Eds), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*.

A München-modell

Heller, K.A., Schofield. N.J. 2008. Identification and Nurturing the Gifted from an International Perspective. In: Pfeiffer, S.I.(Ed.) *Handbook of Giftedness in Children. Psychoeducational Theory, Research, and Best Practices*, p.96.

A stressz - kortizol - neuronkárosító hatásai

„intenzív” anyai szenzoros ingerlés

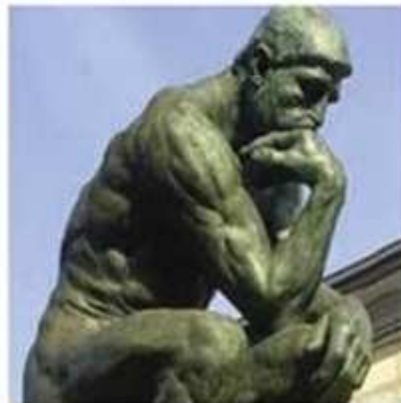

javítja a
hippokampusz-függő
tanulást és memóriát

korai élet-
tapasztalatok

felnőttkori
következmények

krónikus korai stressz

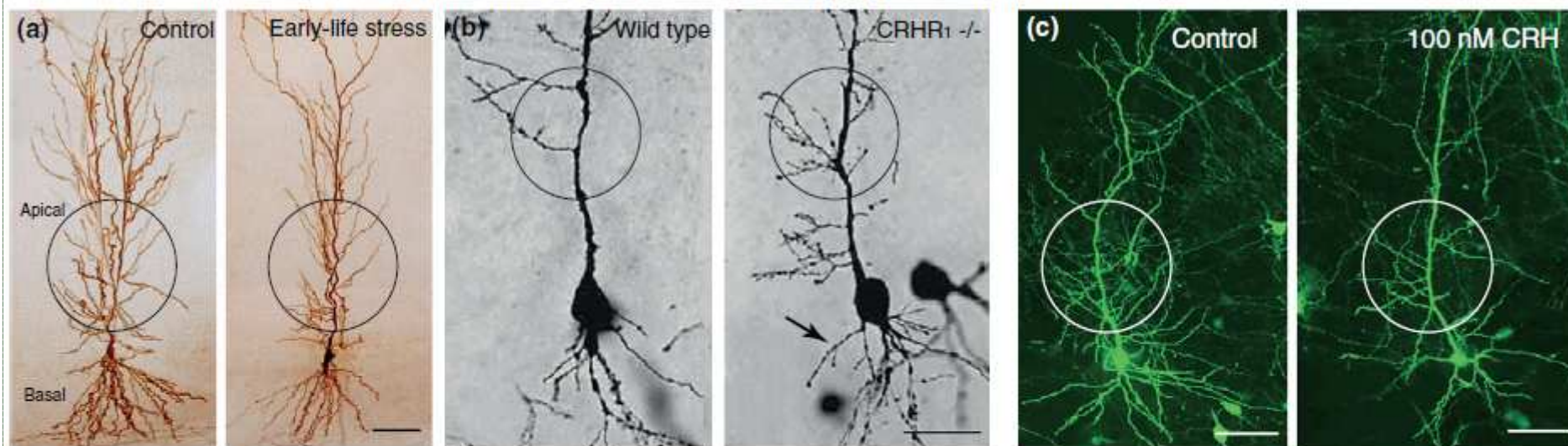

rontja a
hippokampusz-függő
tanulást és memóriát

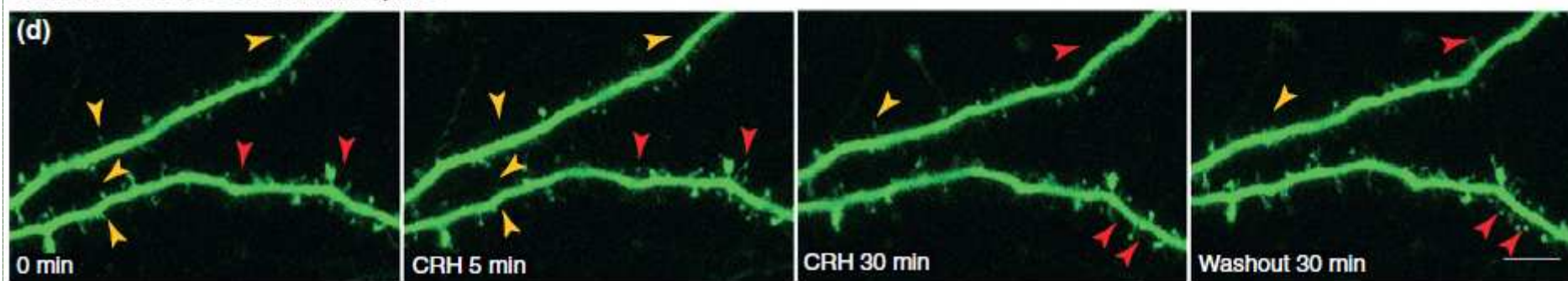
McClelland, S., Korosi, A., Cope, J., Ivy, A., Baram, T.Z. 2011. Emerging roles of epigenetic mechanisms in the enduring effects of early-life stress and experience on learning and memory. *Neurobiology of Learning and Memory*, 96, 79–88.

Effects of early-life stress and CRH signaling on dendritic morphology of hippocampal neurons

CRH-induced loss of dendritic spines

Maras PM, Baram TZ. 2012. Sculpting the Hippocampus from within: Stress, Spines, and CRH. *Trends Neurosci*, 35:315-24, 2012.

A gyermekkori stressz nem csak funkcionális zavarokhoz vezethet, hanem az agystruktúrát érintő tartós szerkezeti változásokhoz is.

Érintett agyterület	Szenzitív periódus	Változás mértéke
Hippokampusz	4 éves kor előtt, és 11-15 év	-13,2%
Corpus callosum	9-10 éves kor	- 22,4%
Prefrontális kéreg	14 éves kor	- 5,8%

Mind az akut, mind a krónikus kortizolszint emelkedés károsan hat a kognitív képességekre – **prevenció!!!**

Dr. Gádoros Júlia Vadaskert Kórház és Szakambulancia:

„...én azt látom a legnagyobb bajnak, hogy sok gyerek elvesztette azt a családi biztonságot, amely szükséges minden ember egészséges lelki fejlődéséhez. Egyre nehezebben él mindenki, mégis úgy tűnik, mintha a létért való küzdelemben éppen az egymásért való törődést felejtjenék el.

...egyre gyakoribban találkozunk alulszocializált, viselkedészavaros, egyáltalán „elszabadult” gyerekekkel, akikre talán még soha senki nem tudott igazán odafigyelni”.

A tehetséggondozást a jövő szüleinél kell
elkezdeni!

**Köszönöm
megtisztelő
figyelmüket!**

